

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

КОБЕЦЬКА Н. Р.,
кандидат юридичних наук, проректор
з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри трудового,
екологічного та аграрного права
(Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника)

УДК 349.6:347.44:639.1.052

ДОГОВОРИ У ВІДНОСИНАХ КОРИСТУВАННЯ МИСЛИВСЬКИМИ УГІДДЯМИ

У статті характеризуються договірні форми регулювання відносин у сфері ведення мисливського господарства і користування мисливськими угіддями. Автор аналізує комплексний природний об'єкт – мисливські угіддя, правову природу і зміст договору про умови ведення мисливського господарства та інших можливих договірних конструкцій.

Ключові слова: мисливство, мисливське господарство, мисливське угіддя, договір про умови ведення мисливського господарства, договір оренди.

В статті дається характеристика договорних форм регулювання отношений в сфере ведения охотничьего хозяйства и пользования охотничьими угодьями. Автор анализирует комплексный правовой объект – охотничьи угодья, правовую природу и содержание договора об условиях ведения охотничьего хозяйства и других возможных договорных конструкций.

Ключевые слова: охота, охотничье хозяйство, охотничьи угодья, договор об условиях ведения охотничьего хозяйства, договор аренды.

In the article the contractual forms of regulation of relations in the field of hunting economy and use of hunting grounds are characterized. The author analyzes the comprehensive natural object – hunting grounds, the legal nature and content of the agreement on the conditions of hunting economy and other possible contractual constructions.

Key words: hunting, hunting economy, hunting ground, an agreement on the conditions of hunting ground, hunting lease.

Вступ. Мисливське господарство є одною з важливих галузей суспільного виробництва, джерелом забезпечення матеріальних потреб суспільства, а також рекреаційних, естетичних потреб окремих осіб. З метою забезпечення успішного і ефективного його здійснення, а в кінцевому рахунку, збереження різноманітності тваринного світу, відновлення чисельності певних видів диких тварин, необхідно забезпечити чітке регулювання відносин, пов'язаних з охороною і використанням тваринного світу, зокрема, стосовно основного виду його використання – мисливства.

Українське законодавство, що регулює відносини у сфері ведення мисливського господарства, представлене сьогодні Законом України «Про тваринний світ» [1], спеціальним Законом України «Про мисливське господарство та полювання» [2] та прийнятими на їх основі підзаконними нормативно-правовими актами. Правовий режим надання в користування, використання, впорядкування мисливських угідь визначений саме Законом «Про мисливське господарство та полювання». Науково-теоретичний аналіз мисливства як різновиду спеціального використання об'єктів тваринного світу, полювання, ведення мисливського господарства представлений в спеціальних дослідженнях В. С. Шахова [3], М. П. Волика [4], П. В. Тихого [5], Л. Д. Нечипорук [6], О. О. Томина [7] та інших.

Постановка завдання. Серед правових форм і засобів регулювання відносин, пов'язаних з використанням мисливських угідь, самостійне місце займає договірна форма регулювання. Метою даної публікації є аналіз особливостей комплексного об'єкту – мисливське угіддя; з'ясування змісту та особливостей договорів, що виступають регуляторами відносин користування мисливськими угіддями; проведення науково-прикладної характеристики договору про умови ведення мисливського господарства; виокремлення інших договірних конструкцій, зокрема, договору оренди, та визначення умов його укладення.

Результати дослідження. Визначення основних категорій, що використовуються в рамках правового інституту мисливства, містяться в ст. 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання». Зокрема, відповідно до цієї статті мисливське господарство як галузь – сфера суспільного виробництва, основним завданням якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення

мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаководства; мислиство – вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь; мисливські тварини – дикі звірі та птахи, що можуть бути об'єктами полювання.

Центральним поняттям тематики, що нами розглядається, є мисливські угіддя. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» та розділу 2 Порядку проведення упорядкування мисливських угідь [8] мисливські угіддя – ділянки суші та водного простору, на яких перебувають мисливські тварини і які можуть бути використані для ведення мисливського господарства. В літературі пропонується вважати мисливськими угіддями віднесені до них у встановленому законом порядку ділянки земної поверхні (території та акваторії), що служать середовищем проживання диких звірів і птахів і є об'єктами мисливсько-господарської діяльності людини, спрямованої на добування мисливських тварин [3, с. 10].

Територіальним базисом мисливських угідь є земля, а саме, визначена земельна ділянка. При цьому категорії земель, на яких розміщуються мисливські угіддя, різноманітні – землі сільськогосподарського призначення, лісгосподарського призначення, водного фонду тощо. Як правило, мисливські угіддя є частиною земель лісгосподарського призначення.

Мисливські угіддя мають чітко визначене цільове призначення, що і зумовлює особливості їх виокремлення та правового режиму. Вони використовуються для ведення мисливського господарства. Їх виокремлення передбачає експлуатацію як основного засобу виробництва в мисливському господарстві [3, с. 10; 5, 14-15]. Не вважаються мисливськими угіддями території і акваторії, функціональне призначення яких не сумісне з таким видом спеціального природокористування, як мислиство (наприклад, території населених пунктів, природних заповідників тощо).

З приводу місця мисливських угідь в системі природних об'єктів та об'єктів екологічного права, то в літературі по-різному підходять до їх розуміння. Зокрема, відзначається, що «особливістю мисливських угідь є те, що вони не представляють собою самостійного природного об'єкта, а відображають лише особливі функціональні властивості природного середовища – бути місцем проживання тварин» [3, с. 10]. Інші науковці наголошують на тому, що при наданні мисливських угідь в користування все ж таки відбувається їх індивідуалізація, шляхом встановлення меж ділянки, яка наділена ознаками мисливського угіддя [9, с. 409], і навіть визначають мисливські угіддя як «комплексний природний ресурс з поліфункціональним природноресурсовим, екологічним, власне, юридичним призначенням» [10, с. 166]. Така неоднозначність розуміння зумовлена нечіткістю правового режиму мисливських угідь, відсутністю єдиного комплексного їх правового регулювання.

Закон України «Про мисливське господарство та полювання» містить розділ IV під назвою «Ведення мисливського господарства та користування мисливськими угіддями», в якому правовий режим мисливських угідь визначений буквально кількома статтями. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» ведення мисливського господарства здійснюється користувачами мисливських угідь, якими є спеціалізовані мисливські господарства, інші підприємства, установи та організації, в яких створені спеціалізовані підрозділи для ведення мисливського господарства з наданням в їх користування мисливських угідь. Згідно із вищезгаданим Законом не допускається користування мисливськими тваринами та ведення мисливського господарства без оформлення відповідних документів у встановленому порядку. Одночасно, Закон не містить чіткого переліку таких документів, яких на практиці, виходячи з нормативних положень багатьох інших актів, потрібно достатньо багато. Основою їх є рішення як акт органу управління та договори, що фіксують домовленість сторін стосовно певного об'єкта.

Ст. 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» визначає ким приймається рішення про надання в користування мисливських угідь, зокрема, мисливські угіддя для ведення мисливського господарства надаються у користування Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, погодженим з Радою міністрів автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також власниками або користувачами земельних ділянок.

В ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», крім цього, зазначається, про необхідність укладення:

– договору про умови ведення мисливського господарства, який укладається між центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, і користувачами мисливських угідь;

– договору (вірогідно, оренди), що регулює відносини між власниками або користувачами земельних ділянок і користувачами мисливських угідь.

Наказом Мінлісгоспу України від 12.12.1996 р. № 153 затверджений Типовий договір про умови ведення мисливського господарства [11], предметом договору визначаються мисливські угіддя відповідної площі, надані на основі відповідного рішення у встановлених межах за відповідною картою-схемою. Розділ «Предмет договору» включає також перелік мисливських тварин, які знаходяться в межах цих угідь. До-

говір передбачає, насамперед, зобов'язання користувача мисливських угідь щодо впорядкування мисливських угідь, виконання комплексу заходів щодо охорони, відтворення, збереження мисливських тварин та умов їх перебування, забезпечення охорони мисливського фонду тощо.

Стосовно сутності цього договору, то в літературі висловлюються думки, що такі договори є, по-суті, договорами щодо користування об'єктами тваринного світу [12, с. 15]. Але, незважаючи на вказівку в предметі договору на види і кількість диких тварин, інтерес користувача – сторони договору полягає не стільки в користуванні безпосередньо дикими тваринами як окремими живими організмами, як в експлуатації корисних властивостей території, відповідної земельної, лісової ділянки з усіма природними компонентами, яка є середовищем перебування мисливських тварин. Інші дослідники говорять про необхідність розширення орендної форми користування та називають його договором оренди мисливських угідь [7, с. 12-13; 13, с. 114]. Разом з тим даний договір, хоч багато в чому тяжіє до договору оренди, таким не є. Загальновідомо, що орендодавцем є власник майна чи уповноважена ним особа. В даному випадку стороною договору є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, якому не делеговані повноваження власника. Крім того, конкретні мисливські угіддя (з огляду на їх значну площу) можуть знаходитися у власності чи користуванні кількох суб'єктів, причому в режимі різних форм власності. Таким чином, договір про умови ведення мисливського господарства є самостійним видом договору, що характеризується особливим предметом, визначеним суб'єктом складом, превалюванням адміністративних елементів при встановленні обов'язків орендаря, особливим характером зобов'язань, що випливають з строго цільового порядку використання мисливських угідь. Договір про умови ведення мисливського господарства покликаний в індивідуальному порядку, з урахуванням конкретного об'єкта, визначити і закріпити зобов'язання сторін, насамперед, щодо забезпечення належного стану мисливських угідь, їх збереження, охорони, впорядкування. Варто також зазначити і те, що даний договір не має достатнього самостійного регулятивного значення, оскільки фактично базується на рішенні відповідного органу місцевого самоврядування. Тому на практиці часто виникають спори з приводу строків дії договору (чи з моменту ухвалення рішення, чи з моменту підписання договору), можливості його припинення у випадку скасування рішення про надання в користування мисливських угідь.

Ще одним договором, який регулює відносини між сторонами в цій сфері, є договір між власниками або користувачами земельних ділянок і користувачами мисливських угідь у випадку, коли користувач мисливських угідь не є власником чи користувачем земельних ділянок, на яких вони розміщені. Однак в цьому випадку виникає питання про об'єкт договору – чи це земельна ділянка із земель лісогосподарського призначення (і відповідно регулювання здійснюється на підставі Земельного кодексу України і Закону «Про оренду землі») чи ліс (в порядку ст. 18 Лісового кодексу України). Якщо брати до уваги традиційне ведення мисливського господарства на лісових земельних ділянках, то, відповідно до ст. 18 Лісового кодексу України для потреб мисливського господарства, ліси передаються в довгострокове тимчасове користування. Оформляється така передача рішенням відповідних органів державної влади щодо лісів державної власності, органів місцевого самоврядування щодо лісів комунальної власності та договором щодо лісів приватної власності. Відразу ж варто звернути увагу на те, що рішення про надання мисливських угідь приймається радами рівня обласних безвідносно земель (лісів) державної чи комунальної власності. При цьому договір довгострокового тимчасового користування лісовими ділянками повинен укладатися і при передачі лісів державної і комунальної власності на підставі ухвалених рішень з метою, в першу чергу, конкретизації зобов'язань лісокористувача. Одночасно в реєстрі договорів довгострокового тимчасового користування лісовими ділянками, розміщеному на сайті Держлісагенства України [14], є тільки один договір, за яким визначеним видом діяльності, для якої ліс переданий в користування, є ведення мисливського господарства. Якщо ж територія мисливського угіддя включає земельні ділянки різних форм власності та різного цільового призначення (сільськогосподарського, лісогосподарського), то виходить, що договори треба укладати з кожним окремим власником в різному порядку, визначеному спеціальним законодавством. Для подолання подібних проблем в наукових дослідженнях наводяться аргументи, що при здійсненні дозволеного державою спеціального використання об'єктів тваринного світу на недержавних землях (територіях і акваторіях) слід встановити постійний земельний сервітут для здійснення будь-якого виду дозволеного користування об'єктами тваринного світу [6, с. 14]. Така пропозиція є слушною, однак не вирішує всіх питань.

Висновки. Аналіз правового регулювання відносин у сфері ведення мисливського господарства вказує на необхідність чіткого законодавчого виокремлення самостійного природного об'єкту та об'єкту екологічного права – мисливських угідь, які представляють собою комплексний об'єкт визначеного функціонального призначення, що поєднує землі, води, ліси, рослинний і тваринний світ. Таке виокремлення передбачає необхідність детального уніфікованого підходу до регулювання порядку їх надання в користування та самого використання. Договірні форми регулювання, які запроваджені законодавством в цій сфері, на сьогодні страждають численними колізіями різних галузевих правових норм, відсутністю визначеного порядку і умов їх реалізації, не забезпечують необхідного рівня індивідуально-правового регулювання. Все це вказує на необхідність комплексного підходу до регулювання подібних об'єктів, суттєвого вдосконалення діючих законодавчих актів на базі ґрунтового науково-прикладного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Про тваринний світ : Закон України в редакції від 13.12.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.
2. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.
3. Шахов В. С. Право пользования охотничьими угодьями : автореф. дис. ... на соиск. научн. ст. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Шахов Виктор Семенович. – М., 1989. – 24 с.
4. Волик М.П. Правове регулювання полювання в Україні (на матеріалах південного регіону України) : автореф. дис. ... на здоб. наук. ст. к. ю. н. : спец. 12.00.06 / Волик Микола Петрович. – Одеса, 1997. – 22 с.
5. Тихий П. В. Еколого-правове регулювання спеціального використання дикої фауни : автореф. дис. ... на здоб. наук. ст. к. ю. н. : спец. 12.00.06 / Тихий Павло Володимирович. – Харків, 2000. – 21 с.
6. Нечипорук Л. Д. Еколого-правове регулювання раціонального використання об'єктів тваринного світу : автореф. дис. на здоб. наук. ст. к. ю. н. : спец. 12.00.06 / Нечипорук Любов Дмитрівна. – К., 2009. – 23 с.
7. Томин О. О. Правове регулювання мисливства та полювання в Україні (на матеріалах Карпатського регіону) : автореф. дис. ... на здоб. наук. ст. к. ю. н. : спец. 12.00.06 / Томин Олександра Олексіївна. – К., 2009. – 23 с.
8. Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь : наказ Держкомлісгоспу України від 21.06.2001 р. № 56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0771-01>.
9. Шахрай И.С. Природные ресурсы как объект права аренды / И. С. Шахрай // Право в современном белорусском обществе : сб. науч. тр. / редкол. : В.И. Семенов (гл. ред.) [и др.]. – Минск : Право и экономика, 2010. – Вып. 5. – С. 407-417.
10. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т.4 : Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права / за ред. Ю.С. Шемшученка. – Х. : Право, 2008. – 480 с.
11. Про затвердження Типового договору про умови ведення мисливського господарства: наказ Мінлісгоспу України від 12.12.1996 р. № 153 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0735-96>.
12. Зайчук Г.И. Правовое регулирование охраны и использования животного мира : автореф. дис. ... на соиск. научн. ст. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Зайчук Григорий Иванович. – Минск, 2001. – 21 с.
13. Сакаль О. В. Оренда земель державного лісового фонду: світовий досвід і механізм ціноутворення / О. В. Сакаль // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 4. – С. 113-119.
14. Реєстр договорів довгострокового тимчасового користування лісовими ділянками, які перебувають в постійному користуванні державних підприємств, що належать до сфери управління Держлісагентства України, за період 2006-2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/category?cat_id=43235.

